Arabic Literature Criticism (2026, 17, 2/33: 1-19)

ISSN: 2588-7491

Qualitative Evaluation of the Persian Translation of Naguib Mahfouz's *Al-Nowm* Based on Antoine Berman's Theory

Original Article

Received: 2026/01/31
Accepted: 2026/07/15

Hedayatallah Taghizadeh[1]*

1. Department of Arabic Language and Literature, Farhangian University, Tehran, Iran.

Extended Abstract

Background and Purposes: Translation criticism, as a scientific discipline, has always sought objective and systematic criteria for evaluating the process of transferring a text from one language to another. In this regard, the theory of Antoine Berman (1924-1991), the prominent French critic and translator, has provided a new and influential framework through his concept of "distorting tendencies." He believes that in the translation process, a set of unconscious yet powerful tendencies are activated in the translator that inherently operate to erase or reduce the "strangeness" and "otherness" of the source text. In other words, these tendencies try to "absorb" and assimilate the alien, unfamiliar, and cultural elements of the original text into familiar, smooth, and consistent formats that meet the expectations of the target language and culture. Berman lists these destructive tendencies in the form of thirteen items, the most important of which are quantitative impoverishment, qualitative impoverishment, the destruction of syntactic structures, rationalization, clarification, refinement, and ennoblement. This framework provides the critic with a powerful tool to describe and analyze the "deviations" of the translation from the original text in an objective and documented manner, instead of subjective judgments. According to this theoretical framework, the translation of outstanding literary works requires precise analysis. In this regard, the main purpose of this research is to analyze and evaluate Mohammad Reza Marashipour's Persian translation of the story collection *al-Nowm* by Naguib Mahfouz, based on Antoine Berman's theory of distorting tendencies. Naguib Mahfouz possesses a realist, symbolic, and often complex style whose faithful transfer into a language such as Persian is considered a great challenge. Marashipour is a veteran and respected translator of Arabic literature, and his translation of this work is considered a significant text in Persian literature. However, the main issue of this research is the question of the extent and quality of the influence of those unconscious tendencies of Berman in this particular translation. In other words, this research seeks to answer the following questions: Does a comparative rereading of the Arabic text of *al-Nowm* and its Persian translation reveal signs of tendencies such as quantitative or qualitative impoverishment, destruction of syntactic structures, or rationalization? How and with what consequences have these distortions affected fidelity to the source text, preservation of the unique style, and correct transmission of narrative concepts and nuances? Furthermore, which of these tendencies appear more prominently and which less prominently in Marashipour's translation? Answering these questions not only leads to the evaluation of this particular translation, but also tests the effectiveness of Berman's theory in the context of literary translation from Arabic to Persian.

Methodology: The method of this research is descriptive-analytical and based on Antoine Berman's theory. Data were purposefully extracted from the original Arabic text of the novel *al- Nowm* by Naguib Mahfouz and Mohammad Reza Marashipour's Persian translation. Equivalent samples were selected and subjected to comparative analysis focusing on seven salient tendencies identified by Berman. In this process, each identified deviation was first described and then its causes and consequences on fidelity, style, and concept transfer were analyzed based on a theoretical framework.

Results and Discussion: Based on Antoine Berman's analytical framework, this research has investigated seven distorting tendencies in Mohammad Reza Marashipour's translation of Naguib Mahfouz's *al-Nowm* collection of stories. The analysis of ten short stories based on these axes revealed clear results that indicate the dominant orientation in this translation. Among the components examined, two tendencies were remarkably frequent: "qualitative impoverishment" and "destruction of expressive structures." Qualitative impoverishment appeared mainly in the form of toning down language games, reducing the intensity of the impact of symbolic expressions, and smoothing out specific reserved expressions. For example, novel similes or metaphors that carry emotional or cultural weight in the Arabic text have been reduced to simpler and more direct expressions in the translation. At the same time, the destruction of expressive structures was clearly observed in the breaking up of long and syntactically complex Arabic sentences. By dividing these sentences into shorter and independent units, the translator, although making the text more fluent for the Persian reader, has destroyed the distinctive rhythm, specific emphases, and sometimes logical continuity of Mahfouz's text that is inherent in the sentence structure. Together, these two tendencies have inflicted the greatest damage to the "literary weight" of the original text and reduced the overall level of fidelity of the translation. In contrast, some tendencies such as rationalization and ennoblement were less prominent. As observed in the analysis of the story "The Tavern of Black Cat", the translator has largely avoided adding artificial verbal beauties or decorative interventions. This shows that Marashipour's approach has not been one of excessive simplification or obvious popularization. Nevertheless, tendencies such as clarification and expansion are also seen to a limited extent, where the translator has added explanations to the text to remove ambiguity or, conversely, sometimes omitted details for the sake of brevity.

Conclusion: The results of the comparative analysis show that Marashipour's translation of the *al -Nowm* collection has clearly been influenced by Berman's distorting tendencies. The qualitative impoverishment and destruction of the syntactic and expressive structures of the Arabic text are the most frequent deviations that led to a reduction in the literary and stylistic weight of the original work. In contrast, tendencies such as rationalization or ennoblement are less frequently observed. Overall, these unconscious tendencies have largely impoverished the "strangeness" and distinctive identity of the source text in favor of smoothing and conformity with the expectations of the Persian-era reader. Thus, the translator's often language-oriented and non-academic approach, although making the reading easier, has come at the cost of distancing oneself from stylistic authenticity and strict fidelity to the original text. The application of Berman's framework objectively revealed this conflict between the fluency of translation and the preservation of the "otherness" of the text.

Keywords: Translation criticism, Antoine Berman's theory, Naguib Mahfouz, *al-Nowm*, Mohammad Reza Marashipour.

How to cite this article:
Taghizadeh, H. (2026). Qualitative Evaluation of the Persian Translation of Naguib Mahfouz's Al-Nowm Based on Antoine Berman's Theory. *Arabic Literature Criticism*, *17*(2),1-19.

*Corresponding Author Email Address : drtaghizadeh@cfu.ac.ir

DOI: 10.48308/jalc.2026.243350.1446

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

دراسات في نقد الأدب العربي (١٤٤٧، ١٧، ٣٣/٢، ١-١٩)

الترقيم الدولي الموحد الإلكتروني: ٧٤٩١-٢٥٨٨

تقييم جودة الترجمة الفارسية لرواية "النوم" لنجيب محفوظ بناءً على نظرية أنطوان برمان

المقالة الأصيلة

تاريخ الاستلام: ١٤٤٧/٠٨/١١

تاريخ القبول: ١٤٤٨/٠١/٣٠

هداية الله تقي‌زاده[1*]

١. قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب واللغات الأجنبية، جامعة فرهنكيان، طهران، إيران.

الملخص المبسوط

بيان المسئلة والهدف: لطالما سعى نقد الترجمة، بوصفه فرعا علميا ، إلى إيجاد معايير موضوعية ومنهجية لتقييم عملية نقل نص من لغة إلى أخرى. وفي هذا السياق، قدمت نظرية أنطوان بيرمان، الناقد والمترجم الفرنسي البارز، إطارا جديدا ومؤثرا من خلال طرح مفهوم "الميول المشوهة". يعتقد بيرمان أنه في عملية الترجمة، تُفعّل مجموعة من الميول اللاواعية، ولكنها قوية، لدى المترجم، والتي تعمل بطبيعتها على محو أو تقليل "غرابة" و"اختلاف" النص الأصلي. بعبارة أخرى، تحاول هذه الميول "استيعاب" ودمج العناصر الغريبة وغير المألوفة والثقافية في النص الأصلي ضمن قوالب مألوفة وسلسة ومتسقة تلبي توقعات اللغة والثقافة الهدف. يُصنّف بيرمان هذه الميول الهدّامة في ثلاثة عشر بندا ، أهمها: (التضعيف الكمّي، والتضعيف النوعي، وتدمير البنى النحوية، والترشيد، والتوضيح، والتنقيح، والتزيين). يُزوّد هذا الإطار الناقد بأداة فعّالة لوصف وتحليل "انحرافات" الترجمة عن النص الأصلي بموضوعية وتوثيق، بدلا من الأحكام الذاتية. ووفقا لهذا الإطار النظري، تتطلب ترجمة الأعمال الأدبية المتميزة تحليلا دقيقا . في هذا السياق، يهدف هذا البحث إلى تحليل وتقييم ترجمة محمد رضا مرعشي بور الفارسية لمجموعة قصص "النوم" لنجيب محفوظ، استنادا إلى نظرية أنطوان بيرمان حول الميول المُشوِّهة. يتميّز أسلوب نجيب محفوظ بالواقعية والرمزية، وغالبا ما يكون مُعقّدا ، ويُعتبر نقله بأمانة إلى لغة كالفارسية تحديا كبيرا . وتُعدّ ترجمة مرعشي بور لهذا العمل نصا هاما في الأدب الفارسي. مع ذلك، فإن القضية الرئيسة لهذا البحث هي مدى ونوعية تأثير تلك الميول اللاواعية لبيرمان في هذه الترجمة تحديدا.

المنهجيّة: تعتمد هذه الدراسة على المنهج الوصفي التحليلي، مستندةً إلى الإطار النظري لأنطوان بيرمان. وقد استُخلصت البيانات اللازمة لهذا التقييم بشكلٍ مقصود من النص العربي الأصلي لرواية "النوم" لنجيب محفوظ، ومن الترجمة الفارسية لها لمحمد رضا مرعشي بور. وفي هذا السياق، اختيرت عينات مكافئة من أجزاء مختلفة من الرواية، ثم أجري تحليل مقارن مع التركيز بشكل خاص على سبعة اتجاهات رئيسة في نظرية بيرمان. وخلال هذا التحليل، حُدِّدت أولًا الاختلافات أو التغييرات الجوهرية في الترجمة مقارنةً بالنص الأصلي، ثم حُلِّلت أسباب هذه الاختلافات ونتائجها استنادًا إلى الإطار النظري لبيرمان.

المناقشة والتحليل: استنادا إلى الإطار التحليلي لأنطوان بيرمان، تناولت هذه الدراسة سبعة اتجاهات تحريفية في ترجمة محمد رضا مرعشي بور لمجموعة قصص نجيب محفوظ القصيرة المعنونة بـ"النوم". وكشف تحليل القصص القصيرة العشرة وفقا لهذه المحاور عن نتائج واضحة تشير إلى التوجه السائد في هذه الترجمة. ومن بين العناصر التي تم فحصها، برز اتجاهان بشكل ملحوظ هما "التخفيف النوعي" و"تدمير البنى التعبيرية". تجلى التخفيف النوعي بشكل رئيس في تخفيف حدة التلاعبات اللغوية، وتقليل قوة تأثير التعبيرات الرمزية، وتلطيف تعابير محفوظ الخاصة. فعلى سبيل المثال، تم اختزال التشبيهات أو الاستعارات الجديدة التي تحمل ثقلا عاطفيا أو ثقافيا في النص العربي إلى تعابير أبسط وأكثر مباشرة في الترجمة. وفي الوقت نفسه، لوحظ تدمير البنى التعبيرية بوضوح في تفكيك الجمل العربية الطويلة والمعقدة نحويا . وبتقسيم هذه الجمل إلى وحدات أقصر ومستقلة، ساهم المترجم، رغم جعله النص أكثر سلاسة للقارئ الفارسي، في إتلاف الإيقاع المميز، والتشديدات الخاصة، وأحيانا الترابط المنطقي للنص الأصلي المتأصل في بنية الجملة. وقد ألحق هذان الاتجاهان معا أكبر ضرر بالقيمة الأدبية للنص الأصلي، وقللا من مستوى دقة الترجمة. في المقابل، كان لبعض الاتجاهات الأخرى، كالترشيد والتزيين، حضور أقل. وكما لوحظ أيضا في تحليل قصة "حمارة القط الأسود"، فقد تجنب المترجم إلى حد كبير إضافة عبارات جمالية مصطنعة أو زخارف. وهذا يدل على أن منهج مرعشي بور لم يكن تبسيطا مفرطا أو تبسيطا مبتذلا . مع ذلك، تظهر أيضا اتجاهات كالتوضيح والتفسير، وإن كانت بدرجة محدودة، حيث أضاف المترجم شروحا للنص لإزالة الغموض، أو على العكس، حذف بعض التفاصيل اختصارا.

الإنجازات: تُظهر نتائج التحليل المقارن أن ترجمة مرعشي بور لمجموعة "النوم" قد تأثرت بشكل واضح بميول بيرمان التحريفية. وكان الإضعاف النوعي وتدمير البنية النحوية والتعبيرية للنص العربي من أكثر الانحرافات شيوعا ، مما أدى إلى تقليل القيمة الأدبية والأسلوبية للعمل الأصلي. في المقابل، كانت ميول مثل الترشيد والتجميل أقل شيوعا . وبشكل عام، أضعفت هذه الميول غير الواعية إلى حد كبير "غرابة" النص الأصلي وهويته المميزة، لصالح تلطيفه وتكييفه مع توقعات القارئ الفارسي. وهكذا، فإن نهج المترجم، الذي غالبا ما كان لغويا وغير أكاديمي، على الرغم من أنه سهّل القراءة، إلا أنه جاء على حساب الابتعاد عن الإصالة الأسلوبية والالتزام الصارم بالنص الأصلي. وقد كشف تطبيق إطار بيرمان بموضوعية عن هذا التناقض بين سلاسة الترجمة والحفاظ على "غرابة" النص. تُظهر نتائج التحليل المقارن أن ترجمة مرعشي بور لمجموعة "النوم" قد تأثرت بشكل واضح بميول بيرمان التحريفية.

الكلمات المفتاحيّة: نظرية أنطوان بيرمان، نقد الترجمة، نجيب محفوظ، رواية "النوم"، محمد رضا مرعشي بور.

الاستناد إلى هذا المقال:

تقي‌زاده، هداية الله (١٤٤٧). تقييم جودة الترجمة الفارسية لرواية "النوم" لنجيب محفوظ بناءً على نظرية أنطوان برمان. پژوهشنامه نقد ادب عربی، ١٧(٢)، ١-١٩.

***Corresponding Author Email Address:** drtaghizadeh@cfu.ac.ir

DOI: 10.48308/jalc.2026.243350.1446

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

پژوهشنامهٔ نقد ادب عربی (۱۴۰۵، ۱۷، ۳۳/۲: ۱-۱۹)

شاپا: ۷۴۹۱-۲۵۸۸

ارزیابی کیفی ترجمهٔ فارسی رمان *النوم* نجیب محفوظ بر اساس نظریهٔ آنتوان برمن

مقالهٔ پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۲۴

هدایت الله تقی‌زاده[۱*]

۱. گروه آموزش زبان و ادبیات عرب، دانشکدهٔ ادبیات و زبان‌های خارجه، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

چکیدهٔ مبسوط

بیان مسئله و هدف: نقد ترجمه همواره در پی یافتن معیارهایی عینی و نظام‌مند برای ارزیابی فرایند انتقال متن از زبانی به زبان دیگر است. در این میان، نظریهٔ آنتوان برمن (۱۹۴۲ــ۱۹۹۱)، منتقد و مترجم برجستهٔ فرانسوی، با ارائهٔ مفهوم گرایش‌های تحریف‌کننده، چارچوبی نوین و تأثیرگذار عرضه کرده است. او بر این باور است که در فرایند ترجمه، مجموعه‌ای از تمایلات ناخودآگاه اما قدرتمند در مترجم فعال می‌شوند که ذاتاً در جهت محو یا کاهش «غریبگی و دیگری» متن مبدأ عمل می‌کنند. به عبارت دیگر، این گرایش‌ها عناصر بیگانه، ناآشنا و فرهنگی متن اصلی را در قالب‌های آشنا، هموار و منطبق با انتظارات زبان و فرهنگ مقصد جذب و همگون می‌سازند. برمن سیزده گرایش ویرانگر را فهرست کرده که مهم‌ترین آن‌ها تضعیف کمّی، تضعیف کیفی، تخریب ساختارهای نحوی، منطقی‌سازی، شفاف‌سازی، اطناب و آراسته‌سازی) است. این چارچوب به منتقد ابزاری قدرتمند می‌دهد تا به‌جای قضاوت‌های ذهنی، به‌شکلی عینی و مستند به توصیف و تحلیل انحرافات ترجمه از متن اصلی بپردازد. با توجه به این چارچوب نظری، ترجمهٔ آثار ادبی برجسته نیازمند تحلیل دقیق است. هدف اصلی از این پژوهش تحلیل و ارزیابی ترجمهٔ فارسی محمدرضا مرعشی‌پور از مجموعه رمان النوم اثر نجیب محفوظ بر اساس این نظریه است. نجیب محفوظ سبکی واقع‌گرا، نمادین و اغلب پیچیده دارد که انتقال وفادارانهٔ آن به زبانی مانند فارسی چالشی بزرگ است. مرعشی‌پور از مترجمان پیشکسوت حوزهٔ ادبیات عربی است و ترجمهٔ او از این اثر متنی قابل اعتنا در ادبیات فارسی به شمار می‌رود. بااین‌حال، مسئلهٔ اصلی پژوهش بررسی میزان و کیفیت تأثیر گرایش‌های ناخودآگاه برمن در این ترجمهٔ خاص است.

روش‌شناسی: پژوهش به‌صورت توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر چارچوب نظری آنتوان برمن صورت گرفته است. داده‌های لازم برای انجام این ارزیابی به‌صورت هدفمند از متن اصلی عربی رمان النوم اثر نجیب محفوظ و ترجمهٔ فارسی محمدرضا مرعشی‌پور استخراج شده است. در این فرایند، نمونه‌های معادل‌یابی از بخش‌های گوناگون رمان انتخاب شده و سپس با تمرکز ویژه بر هفت گرایش شاخص در نظریهٔ برمن تحلیل تطبیقی انجام شده است. در جریان این تحلیل، ابتدا هرگونه انحراف یا تغییر معنادار ترجمه از متن اصلی ابتدا شناسایی شده و سپس علل بروز این انحرافات و پیامدهای آن بر اساس چارچوب نظری برمن تحلیل شده است.

بحث و تحلیل: بر مبنای چارچوب تحلیلی آنتوان برمن، این پژوهش به واکاوی هفت گرایش تحریف‌کننده در ترجمهٔ محمدرضا مرعشی‌پور از مجموعه داستان‌های النوم نجیب محفوظ پرداخته است. تحلیل ده داستان کوتاه بر اساس این محورها نتایج روشنی را آشکار می‌سازد که حکایت از جهت‌گیری غالب در این ترجمه دارد. در میان مؤلفه‌های بررسی‌شده، دو گرایش تضعیف کیفی و تخریب ساختارهای بیانی به‌طور چشمگیری پرتکرار بودند. تضعیف کیفی عمدتاً در قالب کم‌رنگ کردن بازی‌های زبانی، کاهش شدت تأثیر عبارات نمادین و هموارسازی تعابیر خاص محفوظ ظاهر شده است. برای نمونه، تشبیهات یا استعاره‌های بدیع، که در متن عربی بار عاطفی یا فرهنگی دارند، در ترجمه به تعابیری ساده‌تر و مستقیم‌تر تقلیل یافته‌اند. هم‌زمان، تخریب ساختارهای بیانی در شکستن جملات بلند و پیچیدهٔ نحوی عربی آشکارا مشاهده می‌شود. مترجم، با تقسیم این جملات به واحدهای کوتاه‌تر و مستقل، اگرچه متن را برای خوانندهٔ فارسی روان‌تر ساخته، اما ریتم متمایز، تأکیدهای خاص و گاه پیوستار منطقی متن محفوظ را که در ساختار جمله نهفته از بین برده است. این دو گرایش در کنار هم بیشترین آسیب را به بار ادبی متن اصلی زده و وفاداری ترجمه را کاهش داده‌اند. در مقابل، برخی گرایش‌ها مانند منطقی سازی و آراسته سازی کمتر به چشم می‌خورند. همان‌طور که در تحلیل داستان «میکدهٔ گربهٔ سیاه» نیز مشاهده می‌شود، مترجم از افزودن زیبایی‌های کلامی مصنوعی یا دخل و تصرف‌های تزئینی پرهیز کرده است. ازاین‌رو، رویکرد مرعشی‌پور ساده‌سازی افراطی یا عامه‌پسندی آشکار نبوده است. بااین‌حال، گرایش‌هایی مانند شفاف‌سازی و اطناب نیز کمابیش دیده می‌شوند؛ جایی که مترجم برای رفع ابهام توضیحاتی به متن افزوده یا برای اختصار جزئیاتی را حذف کرده است.

دستاوردها: نتایج تحلیل نشان می‌دهد که ترجمهٔ مرعشی‌پور از مجموعهٔ النوم آشکارا تحت تأثیر گرایش‌های تحریف‌کنندهٔ برمن قرار گرفته است. تضعیف کیفی و تخریب ساختارهای نحوی و بیانی متن عربی پرتکرارترین انحرافاتی است که از بار ادبی و سبکی اثر کاسته است. در مقابل، گرایش‌هایی مانند منطقی‌سازی یا زیباسازی کمتر به چشم می‌خورد. روی‌هم‌رفته، این تمایلات ناخودآگاه سبب شده‌اند غریبگی و هویت متمایز متن مبدأ تا حد زیادی به نفع هموارسازی و انطباق با انتظارات خوانندهٔ فارسی‌زمان تضعیف شود. بنابراین، رویکرد زبان‌محور و غیرآکادمیک مترجم، اگرچه خوانش را آسان‌تر کرده، به بهای فاصله‌گیری از اصالت سبکی و وفاداری دقیق به متن اصلی تمام شده است. کاربست چارچوب برمن این تضاد بین روانی ترجمه و حفظ دیگری متن را به‌روشنی آشکار می‌سازد.

واژگان کلیدی: نقد ترجمه، نظریهٔ آنتوان برمن، نجیب محفوظ، رمان النوم، محمدرضا مرعشی‌پور.

استناد به این مقاله:

تقی‌زاده، هدایت الله (۱۴۰۵). ارزیابی کیفی ترجمهٔ فارسی رمان النوم نجیب محفوظ بر اساس نظریهٔ آنتوان برمن. پژوهشنامه نقد ادب عربی، ۱۷(۲)، ۱-۱۹.

*Corresponding Author Email Address: drtaghizadeh@cfu.ac.ir

DOI: 10.48308/jalc.2026.243350.1446

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

۱. مقدمه

در چند دههٔ اخیر، مطالعات ترجمه از رویکردهای ذوق‌محور و انتزاعی فاصله گرفته و به‌سوی تدوین چارچوب‌های نظری نظام‌مند و روش‌های تحلیلی عینی گام نهاده است. این تحول امکان نقد و ارزیابی ترجمه را بر پایهٔ معیارهای مشخص و تکرارپذیر فراهم ساخته و بر دقت و اعتبار پژوهش‌های این حوزه افزوده است. در این میان، نظریهٔ آنتوان برمن[۱] (۱۹۴۲ــ۱۹۹۱)، نظریه‌پرداز، یکی از کاربردی‌ترین رهیافت‌ها در نقد ترجمه شناخته می‌شود. دیدگاه او دربارهٔ ترجمه بر این اصل استوار است که فرایند ترجمه را می‌توان در قالب سیزده مؤلفه دسته‌بندی کرد. نظریهٔ وی در زمینهٔ مطالعات واژگان خارجی می‌کوشد گرایش‌های نامتعادل موجود در ترجمه را آشکار سازد (منصور و همکاران، ۱۴۰۳ش، ص ۳۰۴). این گرایش‌ها، از تضعیف کمّی و کیفی گرفته تا تخریب ساختارها، منطقی‌سازی و آراسته‌سازی، به‌منزلهٔ معیاری علمی، ابزاری نیرومند در دست منتقد برای تشریح و تحلیل عینی انحرافات ترجمه از متن اصلی فراهم می‌آورند.

هدف اصلی این پژوهش تحلیل و ارزیابی ترجمهٔ فارسی محمدرضا مرعشی‌پور از مجموعهٔ داستانی *النوم* نجیب محفوظ بر اساس چارچوب نظری آنتوان برمن است. پژوهش در پی شناسایی مصادیق گرایش‌های تحریف‌کنندهٔ برمن در ترجمه، بررسی میزان تأثیر این گرایش‌ها در وفاداری به متن مبدأ و تغییرات ایجادشده در سبک و ساختار اثر اصلی و درنهایت، تبیین علل بروز این انحرافات با توجه به رویکرد مترجم است.

مجموعه داستان *النوم* اثر نجیب محفوظ، نویسندهٔ مصری و برندهٔ نوبل، از آثاری است که به قلم محمدرضا مرعشی‌پور به فارسی ترجمه شده است. با وجود جایگاه والای محفوظ در ادبیات عرب و اهمیت انتقال درست سبک واقع‌گرایانه، نمادین و اغلب پیچیدهٔ او، ترجمهٔ فارسی این اثر تاکنون کمتر در چارچوب نظریهٔ علمیِ نقد ترجمه مورد واکاوی دقیق قرار گرفته است. مسئلهٔ اصلی پژوهش آن است که ترجمهٔ محمدرضا مرعشی‌پور از رمان *النوم* تا چه حد تحت تأثیر «گرایش‌های ناموزون‌ساز» آنتوان برمن قرار گرفته است؟ این گرایش‌ها چگونه بر وفاداری به متن مبدأ، حفظ سبک ادبی محفوظ، و انتقال درست مفاهیم و ظرایف داستانی تأثیر گذاشته‌اند؟ کدام‌یک از عناصر هفت‌گانهٔ گرایش‌های ناموزون‌کننده در ترجمهٔ رمان *النوم* برجسته‌تر است و کدام‌یک بسامد کمتری دارد؟ پاسخ به این پرسش‌ها از یک سو به ارزیابی عینی و مستند کیفیت این ترجمهٔ خاص می‌انجامد و از سوی دیگر، کاربردپذیری و اثربخشی چارچوب نظری برمن را در تحلیل ترجمهٔ ادبی از عربی به فارسی می‌آزماید.

۱-۱. روش‌شناسی

پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و در چارچوب نظریهٔ آنتوان برمن انجام گرفته است. داده‌های پژوهش به‌صورت

هدفمند از متن عربی النوم نوشتهٔ نجیب محفوظ و متن ترجمهٔ فارسی محمدرضا مرعشی‌پور، با نام خواب، استخراج شـده اسـت. نمونه‌های شـبیه به هم، با تمرکز بر هفت گرایش شـاخص برمن، به‌طور نظام‌مند انتخاب شـده و مورد تحلیل تطبیقی قرار گرفته اسـت. در این فرایند، هر انحراف شـناسـایی‌شـده ابتدا توصـیف شـده و سـپس، بر اسـاس چارچوب نظری، علل آن بررسی شده و پیامدهای آن بر وفاداری ترجمه، حفظ سبک نویسنده و انتقال مفاهیم به زبان مقصد تحلیل شده است.

۱-۲. پیشینهٔ پژوهش

نظریه آنتوان برمن در تحلیل ترجمه چارچوبی سودمند برای واکاوی رمان‌هایی است که از عربی به فارسی یا از فارسی به عربی ترجمه شده‌اند. در ادامه، به برخی از پژوهش‌هایی که از این نظریه بهره برده‌اند اشاره می‌شود.

پودق‌نژاد و ملایی پاشایی (۱۴۰۴ش)، در مقالهٔ «ارزیابی ترجمه رازانی از رمان "اللصّ و الکلاب" نجیب محفوظ بر پایه گرایش‌های ریخت‌شکنانه آنتوان برمن، با تمرکز بر منطقی‌سازی، شفاف‌سازی و تضعیف کیفی»، بیان کرده‌اند که گرایش آشکار ترجمه به مقصدگرایی و فاصله گرفتن از سبک و صورت متن مبدأ است. نتایج پژوهش آنان بر ضرورت بهره‌گیری از الگوهای نظری در نقد ترجمهٔ ادبی و تبیین حدود منطقی‌سـازی اجباری در جفت‌زبان‌های ناهم‌سـاخت تأکید می‌کند.

منصـور و همکاران (۱۴۰۳ش) در مقالهٔ «ارزیابی ترجمهٔ رمان وحدها شـجرة الرمان با تکیه بر نظریهٔ گرایش‌های ناموزون‌کننده از آنتوان برمن»، بیان کرده‌اند که تضـعیف کیفی و کمّی، تخریب اصـطلاحات، شـفاف‌سـازی و منطقی‌سازی بیشترین گرایش‌های ناموزن‌کننده در ترجمه هستند و اطناب و آراسته‌سازی کمترین بسامد را دارند.

نفر و ساسانی (۱۴۰۳ش)، در مقالهٔ «واکاوی ترجمهٔ رمان سقوط بر پایهٔ سیستم تحریف متن آنتوان برمن»، نشـان داده‌اند که این نظریه ناهمگونی‌های بین ترجمه و متن اصـلی را آشـکار می‌کند و آسـیب‌های وارد بر بافت متن ترجمه را مشخص می‌نماید.

ناظمیان و همکاران (۱۴۰۲ش)، در مقالهٔ «بررسی و نقد پذیرش "دیگری" در ترجمهٔ ماجدة العنانی از "نون والقلم" بر مبنای مؤلفهٔ منطقی‌سازی در نظریهٔ آنتوان برمن»، بیان نموده‌اند که مترجم، اگرچه در ترجمهٔ اصطلاحات فرهنگی تلاش به حفظ وفاداری کرده، در مواردی تنها به جایگزینی لفظی اکتفا نموده و در انتقال بار معنایی و بلاغت آن موفق نبوده است.

احمدی و چله‌نیا (۱۴۰۲ش)، در مقالهٔ «واکاوی ترجمهٔ حمیدرضـا مهاجرانی از رمان برید اللّیل بر اسـاس نظریّهٔ آنتوان برمن»، به این نتیجه رسیدند که بیشترین علت انحراف در ترجمهٔ مهاجرانی مربوط به توضیح و تفسیر مترجم

است که قصد دارد خواننده مطلب را به‌روشنی درک کند.

مرتضایی و همکاران (۱۳۹۸ش)، در مقالهٔ «جامعه‌شناختی ادبی دو داستان کوتاه چتر غلامحسین ساعدی و النوم نجیب محفوظ، محتوا و بازتاب مسائل اجتماعی را در پرتو دیدگاه فکری و اجتماعی نویسندگان تحلیل کردند.

فارسیان و اسماعیلی (۱۳۹۶ش)، در مقالهٔ «بررسی آخرین ترجمه رمان بیگانه بر اساس سیستم تحریفِ متن آنتوان برمن»، با ارائهٔ مثال‌های عینی و پیشنهاد جایگزین‌های ترجمه، به بررسی کاربردپذیری الگوی برمن در نقد ترجمه‌های فارسی پرداختند و در تمامی موارد، ترجمه‌های اصلاحی را به‌منظور نمایش انحراف از معیارهای صحیح ارائه دادند.

مسبوق و گلزار (۱۳۹۶ش)، در مقالهٔ «واکاوی ترجمهٔ پورعبادی از حکمت‌های رضوی بر اساس سیستم تحریف متن آنتوان برمن»، نشان دادند که اطناب شایع‌ترین عامل تحریف و مؤثر بر شفاف‌سازی بوده است. این ترجمه وفادار ارزیابی شده و در تضعیف کیفی، کمّی و ریزش آهنگ متن کمترین انحراف مشاهده شده است.

افضلی و یوسفی (۱۳۹۵ش)، در مقالهٔ «نقد و بررسی ترجمه عربی گلستان سعدی بر اساس نظریهٔ آنتوان برمن»، نشان دادند که ناآشنایی مترجم با زبان فارسی، تفاوت‌های دستوری و عدم تطابق کامل دامنهٔ معنایی واژه‌ها بین دو زبان عوامل اصلی انحراف بوده است.

مرور پیشینه پژوهش نشان‌می‌دهد تاکنون مطالعهٔ مستقلی در ارزیابی ترجمهٔ مجموعه رمان النوم نجیب محفوظ بر اساس نظریهٔ آنتوان برمن صورت نگرفته است. این پژوهش، به‌جای پرداختی کلی، به تحلیل هم‌زمان هفت گرایش شاخص برمن می‌پردازد و امکان واکاوی نظام‌مند و چندسطحی از تحریف را فراهم می‌آورد. این رویکرد چندبعدی به قالب داستان کوتاه و اثری کمتربررسی‌شده از محفوظ خلأ پژوهشی مشخصی را پر می‌کند و می‌تواند رهیافتی جدید در حوزهٔ نقد ترجمهٔ ادبی ارائه دهد.

۲. مبانی نظری

۲-۱. نظریهٔ آنتوان بِرمن

آنتوان برمن (۱۹۹۱-۱۹۴۲) مترجم، نظریه‌پرداز، فیلسوف و تاریخ‌نگار عرصهٔ ترجمه است. اندیشهٔ او، متأثر از فلسفهٔ رمانتیک آلمانی و اندیشمندانی چون والتر[۲]، بنیامین[۳] و هانری مشونیک[۴]، گونه‌ای متفاوت از نقد ترجمه را بنیان نهاد. از نگاه او، نقد ترجمه برآمده از خوانشی عمیق و تأملی فلسفی است و به نقد ادبی بسیار نزدیک می‌شود. محور اصلی ترجمه‌شناسی او احترام به «متن بیگانه و دیگری» است؛ از همین رو، با طرح نظریهٔ «گرایش‌های ریخت‌شکنانه»، رویکردهای قوم‌گرایانه و معطوف به زبان مقصد در فرایند ترجمه را به نقد می‌کشد. او هرگونه دخل و تصرف در سبک

نویسنده، ساختار زبانی، اطناب کلام و حتی تغییر در نشانه‌گذاری و پاراگراف‌بندی را عاملی برای تحریف متن می‌داند. این ساختار تحلیلی متشکل از سیزده مؤلفه است: عقلایی‌سازی، شفاف‌سازی، اطناب کلام، غنایی‌زدایی کیفی، غنایی‌زدایی کمّی، تفاخرگرایی، همگون‌سازی متن، تخریب ضرباهنگ، تخریب شبکه‌های معنایی مستتر، تخریب یا بومی‌سازی شبکه‌های زبانی محلی، تخریب نظام زبانی، و تخریب اصطلاحات (احمدی، ۱۳۹۲ش، ص ۱). برمن، در کتاب ترجمه و واژه، یا مهمانخانه‌ای در دوردست، بر این نکته تأکید می‌کند که سیزده گرایش تحریف‌کننده یا ناموزون وجود دارد که در صورت اعمال بر واژگان هر اثر ادبی، به تخریب آن در راستای اولویت دادن به انتقال صرفِ معنا منجر می‌شوند (Berman, 1999).

۲-۲. نجیب محفوظ و داستان‌های ده‌گانهٔ او در رمان *النوم*

نجیب محفوظ (۱۹۱۱-۲۰۰۶) در خانواده‌ای متوسط، مسلمان و مصری چشم به جهان گشود. پدرش، عبدالعزیز ابراهیم، بازرگان و وطن‌دوستی پرشور و مادرش زنی روشن‌فکر و فرهنگ‌دوست بود (فرزاد، ۱۳۷۴ش، ص ۱۳۰).

رمان النوم دربردارندهٔ ده داستان کوتاه است. این داستان‌ها پایان‌نامهٔ فرید جورج یارد در دانشگاه سنت ژوزف بود. عنوان داستان‌ها به‌ترتیب عبارت است از «میکدهٔ گربه سیاه»، «واژهٔ نامفهوم»، «آواز مست»، «سمساری»، «مردی که حافظه‌اش را دو بار از دست داد»، «زیر سرپناه»، «خواب»، «تاریکی»، «چهرهٔ دیگر» و «اتاق شمارهٔ دوازده». این پژوهش، با تمرکز بر این مجموعه و با بهره‌گیری از چارچوب نظری برمن، عوامل تحریف در ترجمه‌های مرعشی‌پور را شناسایی و تحلیل کرده است.

۲-۳. محمدرضا مرعشی‌پور و ترجمهٔ او

محمدرضا مرعشی‌پور زادهٔ ۱۳۱۵ در شهرستان شوشتر است. تحصیلات او در زمینهٔ مهندسی کشاورزی یعنی در رشته‌ای غیرمرتبط با فعالیت‌های ادبی اوست. جنایت (الجریمة)، راه (الطریق)، کوچهٔ مدق (زقاق المدق) و خواب (النوم) از نجیب محفوظ، هزارویک شب (دوجلدی)، و تندر (الرعد) از زکریا تامر از جمله فعالیت‌های او در عرصهٔ ترجمه از زبان عربی است.

۳. پردازش تحلیلی موضوع

ترجمهٔ ده داستان کوتاه در قالب هفت محور بر مبنای نظریه آنتوان برمن به شرح زیر تحلیل می‌شود:

۳-۱. تضعیف کیفی متن[۶]

اگر مترجم در فرایند انتخاب و جایگزینی واژگان و عبارات گزینه‌هایی را برگزیند که از نظر کیفی توان بیانی و استحکام لازم را در قیاس با سطح واژگانی و لایهٔ روساختی متن اصلی نداشته باشند، مرتکب خطای «تضعیف کیفی» متن می‌شود.

متن مبدأ: «كَانُوا يُرَدِّدُونَ أُغْنِيَةً جَمَاعِيَّةً عِنْدَمَا ظَهَرَ فِي الْبَابِ رَجُلٌ غَرِيبٌ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۰)

متن مقصد: «همگی با هم ترانه‌ای را سر داده بودند که مرد غریبه در آستانهٔ در ظاهر شد.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۵)

در ترجمهٔ مرعشی‌پور، از همان آغاز گرایش‌های ناموزون‌کننده دیده می‌شود: «کانوا یرددون» فعل ماضی استمراری است، اما در ترجمهٔ مرعشی‌پور به‌صورت ماضی بعید ترجمه شده است و از غنای معنایی متن مبدأ برخوردار نیست. ترجمهٔ این عبارت فعلی باید چنین می‌بود: «ترانه‌ای را سر می‌دادند». خطای دیگر مترجم در قرار دادن «جماعیة» در جایگاه نهاد جمله به هنگام ترجمه است. درحالی‌که در ترکیب وصفی «أغنیة جماعیة» این واژه صفت است برای أغنیة؛ یعنی باید این‌گونه ترجمه می‌شد: آوازی دسته‌جمعی را سر می‌دادند. قرار دادن أغنیة در جایگاه نهاد جمله به غنای معنایی جمله کمکی نکرده، بنابراین خطای تضعیف کیفی است. رَجُلٌ غَرِيبٌ ترکیب وصفی نکره است اما مترجم به‌صورت معرفه ترجمه کرده است، درحالی‌که باید چنین ترجمه می‌کرد: مردی غریبه در آستانهٔ در ظاهر شد.

متن مبدأ: «وَيَفْتَحُ بَابَهَا عَلَى مَمْشًى ضَيِّقٍ طَوِيلٍ يَمْتَدُّ حَتَّى الشَّارِعِ، وَعَلَى جَانِبٍ مِنْهُ تَصْطَفُّ بَرَامِيلُ النَّبِيذِ الْجَهَنَمِيِّ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۰)

متن مقصد: «در میکده به دالانی تنگ و دراز باز می‌شود که تا خیابان ادامه می‌یابد و در یک سوی آن بشکه‌های دوزخی شراب را چیده‌اند.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱، ص ۴۵)

«تصطفّ» فعل لازم است، اما مترجم آن را به صورت متعدی ترجمه کرده است. اگر در ترجمه گفته می شد در یک سوی خیابان بشکه‌های دوزخی شراب چیده شده‌اند، به متن مبدأ وفادارتر بود. با خواندن این بخش نمی‌توان فهمید چرا مترجم فعل لازم را متعدی ترجمه کرده است. حساس نبودن مترجم به این قضیه سطح ترجمه‌اش را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد.

متن مبدأ: «لِيَتَقَدَّمِ الْمُفْرِطُ فِي عُمْرِهِ! لَمْ يُوجَدْ بَيْنَهُمْ مَنْ يُفْرِطُ فِي عُمْرِهِ. تَبَادَلُوا نَظَرَاتٍ ذَاهِلَةً حَائِرَةً.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۴)

متن مقصد: «هر کس از جانش سیر شده جلو بیاید. ظاهراً همه جانشان را دوست داشتند. نگاهی از روی حیرت

و سرگشتگی به همدیگر انداختند.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۹)

مترجم عبارت نخست را به‌درستی ترجمه کرده است. «الإفراط فی العمر» را «گذشتن از جان و سیر شدن از جان» ترجمه کرده است. اما معلوم نیست چرا همین عبارت را در جملهٔ بعد «در خطر انداختن جان» ترجمه کرده است. پیداست که ترجمهٔ دوم غنای معنایی ترجمهٔ اول را ندارد و مصداق تضعیف کیفی متن است.

متن مبدأ: «أَبَوْا أَنْ يَسْمَحُوا لِلْغَرِيبِ بِإِفْسَادِ سَهْرَتِهِمْ» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۲)

متن مقصد: «مشتریان میخانه مایل نبودند که بیگانه‌ای بزم شبانه‌شان را تباه کند.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۷)

در این نمونه، اگر از واژهٔ غریبه استفاده می‌شد به‌مراتب بهتر از واژهٔ بیگانه بود، زیرا بیگانه واژه‌ای کاملاً سنگین و ادبی است؛ چون مترجم در ترجمهٔ خود از واژه‌های عادی و عامیانه استفاده کرده است، غریبه معادل مناسب‌تری است؛ ضمن اینکه می‌شود با آوردن حرف اشاره (این) آن را نیز معرفه کرد.

دربارهٔ تضعیف کیفی متن در این داستان همین چند مورد به دست آمد و این نکته بیانگر کم‌اشکال بودن داستان مذکور از نظر تضعیف کیفی متن است. به بیان دیگر، محدود بودن موارد تضعیف کیفی متن در یک ترجمه نشان می‌دهد که مترجم به اندازهٔ کافی به کیفیت ترجمه‌اش بها داده است؛ درنتیجه، ترجمه مبدأ گرایانه و نزدیک‌تر به اصل است.

۳-۲. تضعیف کمّی متن[۷]

این گرایش به کاهش نابجای تعداد واژگان در فرایند ترجمه اشاره دارد. در چنین مواردی، مترجم بدون توجیهی منطقی بخشی از نشانه‌های متن اصلی را حذف می‌کند (برمن، ۲۰۱۰م، ص ۸۳). این نوع تحریف به معنای هدر رفتن واژگان و فشرده‌سازی غیرضروری متن است.

متن مبدأ: «لَمْ يَكُنْ فِي الْخَمَّارَةِ كُرْسِيٌّ وَاحِدٌ خَالِيًا. وَهِيَ - الْخَمَّارَةُ - عِبَارَةٌ عَنْ حُجْرَةٍ مُرَبَّعَةٍ تَقُومُ فِي أَسْفَلِ عِمَارَةٍ عَتِيقَةٍ بَالِيَةٍ. تُضَاءُ نَهَارًا وَلَيْلًا لِقَتَامَةِ جَوِّهَا الْمَدْفُونِ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۰)

متن مقصد: «حتی یک صندلی خالی نبود. میکده اتاقی است چهارگوش در زمین ساختمان کهنه‌ای که چراغش، به سبب فضای خفه و تاریک، پیوسته روشن است.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۵)

مترجم در ترجمهٔ این بخش دچار خطای تضعیف کمّی متن شده است. در اینجا، مترجم بی‌دلیل «الخمارة» اول را حذف کرده است؛ به همین علت، دچار خطای تضعیف کمّی متن شده است. همچنین، مترجم عبارت «بالیة» به معنای «پوسیده» را در ترجمهٔ عبارت نیاورده است. شاید چنین گمان کرده که عبارت کهنه در بردارندهٔ پوسیدگی نیز هست؛ درحالی‌که یک چیز ممکن است کهنه باشد اما پوسیده نباشد؛ بنابراین مترجم عبارتی را که نویسنده از بیان آن

هدفی داشته حذف کرده است، بی‌آنکه بتوانیم هدفی برای حذف آن بیابیم.

متن مبدأ: «طُلِيَتْ جُدْرَانُهَا بِلَوْنٍ أَزْرَقَ فَاتِحٍ يَرْشَحُ رُطُوبَةً فِي مَوَاضِعَ شَتَّى عَلَى هَيْئَةِ بُقَعٍ غَامِقَةٍ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۰)

متن مقصد: «دیوارها به رنگ آبی روشن در چند جا نم داده و لکه‌هایی تیره پدید آمده است.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۵)

در متن مبدأ، فعل دیده می‌شود، یعنی طیلت جدرانها بلون أزرق فاتح، اما در ترجمه اثری از فعل نیست و نویسنده فعل را حذف کرده است؛ درحالی‌که اگر به‌صورت فعلی ترجمه می‌شد بهتر بود. یعنی: دیوارها با رنگ آبی روشن رنگ شده بودند.

متن مبدأ: «نَظَرَ الرَّجُلُ الْغَرِيبُ فِي أَرْجَاءِ الْمَكَانِ فَلَمْ يَجِدْ مَائِدَةً خَالِيَةً.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۱)

متن مقصد: «غریبه به هر سو چشم گرداند، اما جای خالی نیافت.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۶)

مترجم باید می‌گفت مرد غریبه به هر سو چشم گرداند؛ اما مرد را بی‌دلیل حذف کرده است. نویسنده، اگر تنها الغریب را ذکر می‌کرد کفایت می‌کرد، زیرا الغریب مذکر است و مرد را در خود دارد. زمانی که نویسند، با وجود این امکان زبانی در زبان عربی، مرد را ذکر می‌کند بی‌شک هدفی معنایی دارد اما مترجم آن را حذف کرده لست؛ درحالی‌که ذکر واژهٔ غریبه، در زبان فارسی، به‌تنهایی گویای جنس آن کسی که قصه درباره‌اش می‌گوید نیست. بنابراین، در زبان فارسی، بهتر آن است که به مخاطب به‌روشنی گفته شود طرف صحبت چه جنسی دارد؛ امری که مترجم مراعات نکرده است.

۳-۳. تخریب عبارات و اصطلاحات[۸]

«هر متن مملو از تصاویر، تعابیر و ضرب‌المثل‌هایی است که ریشه در زبان و فرهنگ بومی دارند و بسیاری از آن‌ها مفاهیم یا تجربه‌هایی را بیان می‌کنند که در عبارت‌بندی زبان‌های دیگر نیز قابل بازنمایی هستند.» (برمن، ۲۰۱۰م، ص ۸۳). اگر مترجم این عبارات به هر دلیل در فهم آن اصطلاح دچار مشکل شود و نتواند پیام متن مبدأ را به شکلی وفادارانه منتقل کند، دچار خطای تخریب عبارات شده است.

طبق این نظریه، مترجم باید هم جانب بومی‌گرایی در ترجمهٔ عبارات و اصطلاحات را رعایت کند و هم جانب وفاداری به معنا را. مترجم باید هنرمندانه بین این دو اصل چنان در رفت و آمد باشد که به دیگری لطمه وارد نشود.

متن مبدأ: «النُّجْمَةُ، اسْمُهَا الْحَقِيقِيُّ، وَلَكِنَّهَا تُسَمَّى اصْطِلَاحا بِخَمَّارَةِ الْقِطِّ الْأَسْوَدِ، نُجْمَةُ لُقَطَتُهَا الْأَسْوَدُ الضَّخْمُ، مَعْشُوقُ صَاحِبِهَا الرُّومِيُّ الْأَعْجَفُ الْمَدَبَّبُ وَصَدِيقُ الزَّبَائِنِ وَتَعْوِيذَتُهُمْ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۰)

متن مقصد: «نام واقعی‌اش "ستاره" است اما معمولاً به آن میکدهٔ گربهٔ سیاه می‌گویند، به‌علت وجود گربهٔ سیاه و درشتی که محبوب موسیو است؛ صاحب لاغراندام و زپرتی میکده و دوست و همدم مشتریان.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۵)

مترجم در ترجمهٔ «صاحبها الرومی»، که به معنای صاحب خارجی آن است، معادل «موسیو» را به کار برده است. این در حالی است که صاحب خارجی معادل بهتری برای واژهٔ عربی مذکور است و «موسیو» نوعی معادل در جهت روشن‌سازی معناست، بی‌آنکه دلیلی برای این روشنگری وجود داشته باشد. یا برای ترجمهٔ «تعویذتهم» معادل «همدم» را به کار برده است. به نظر می‌رسد همدم معادل چندان درستی برای آن نباشد. این واژهٔ عربی، در اینجا، بیشتر با معنای حرز و دعا تناسب دارد تا همدم.

متن مبدأ: «أَفَاقُوا مِنْ صَدْمَةِ الْمُفَاجَأَةِ وَهُوْلِ الْمَنْظَرِ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۲)

متن مقصد: «تأثیر آن ورود ناگهانی و وحشت‌آفرین به‌زودی از بین رفت.» (مرعشی‌پور،۱۳۹۱ش، ص ۴۷)

مترجم در ترجمهٔ این بخش از داستان دچار خطای تخریب عبارات شده است. «أفاقوا» یعنی بیدار شدند؛ اما مترجم آن را «از بین رفت» ترجمه کرده است. همچنین، «صدمة المفاجأة» را «ورود ناگهانی» ترجمه کرده است که دقیق نیست، چراکه به معنای شوک غافلگیری است. «هول المنظر» نیز به معنای هول و هراس منظره است اما مترجم «وحشت‌آفرین» ترجمه کرده است.

متن مبدأ: «وَظَلَّ يَثْقُلُ عَلَى أَزْوَاحِهِمْ كَالضِّرْسِ الْمُلْتَهِبِ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۴۷)

متن مقصد: «وی همچون دندانی فاسد و دردآور اعصابشان را می‌فرسود.» (مرعشی‌پور،۱۳۹۱ش، ص ۴۷)

«وَظَلَّ يَثْقُلُ عَلَى أَزْوَاحِهِمْ» یعنی بر جانشان سنگینی می‌کرد. معادل دقیق عبارت عربی در ترجمهٔ فارسی وجود دارد، اما مترجم عبارتی دورتر از معادل دقیق را جایگزین ساخته است. از طرف دیگر، الضرس الملتهب به معنای دندانی دردآور است اما نویسنده «دندانی فاسد و دردآور» ترجمه کرده است. فاسد واژه‌ای اضافی است و دلالتی جدید در بر ندارد، زیرا دندانی که درد می‌کند معلول فساد و پوسیدگی است و عبارت دندان دردکننده یا دردآور به‌روشنی حاکی از فساد دندان است.

متن مبدأ: «لَنْ يَغَادِرَ الْمَكَانَ أَحَدٌ. لَمْ يُصَدِّقُوا آذَانَهُمْ، عَقَدَتِ الدَّهْشَةُ أَلْسِنَتَهُمْ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۴)

متن مقصد: «هیچ کس از جایش تکان نخورد. باورکردنی نبود. زبان‌ها از وحشت بسته شد.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۹)

ترجمهٔ پیشنهادی بخش مذکور، که کوشش شده در وفادارانه‌ترین شکل ممکن باشد و دچار سایر خطاهای گرایش‌های ناموزون‌کننده در ترجمه نباشیم، چنین است: هیچ کس اینجا را ترک نخواهد کرد. آنچه را شنیدند باور

نکردند. وحشت بر زبان‌هاشان گره زد.

مقایسهٔ این دو ترجمه نشان می‌دهد که مترجم تا چه اندازه در تخریب عبارات کوشیده است. نکتهٔ دیگر اینکه در ترجمهٔ پیشنهادی اطناب وجود دارد اما این اطناب بی‌دلیل نیست؛ زیرا در صورت وفاداری سرسختانه به ترجمهٔ عبارت «لم‌یصدقوا آذانهم»، ترجمه چنین می شد: گوش‌ها شان را باور نکردند. چنین عبارتی در زبان فارسی معمول نیست و برای روان‌تر کردن ترجمه ناگزیریم دست به اطناب جهت‌دار بزنیم. به همین دلیل است که آنتوان برمن مخالف اطناب بی‌جهت ا ست و حدی از اطناب را برای مترجم جایز می شمارد، در صورتی‌که دلیل و توجیهی ورای این اطناب باشد.

متن مبدأ: «مَضَى الْوَقْتُ فِي تَوَتُّرٍ وَأَلَمٍ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۵)

متن مقصد: «زمان با شکنجه و دلواپسی‌می‌گذشت.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۵۰)

توتر به معنای تنش و عصبیت و ألم به معنای درد است، اما مترجم هر دو عبارت را اشتباه ترجمه کرده است. این اشتباه یا براثر کم‌توجهی است یا به‌خاطر اعتمادبه‌نفس زیاد است که مترجم را به توسع زبانی می‌کشاند؛ یعنی گمان کند که می‌توان برای یک واژه در بافت جدید معنا یا معناهای دیگری نیز در نظر گرفت.

متن مبدأ: «وَحَتَّى الْقِطُّ الْأَسْوَدُ اسْتَشْعَرَ فِي الْجَوِّ رَائِحَةً مُعَادِيَةً، فَوَثَبَ إِلَى حَافَةِ النَّافِذَةِ الْوَحِيدَةِ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۵)

متن مقصد: «حتی گربهٔ سیاه هم فضای غیرعادی حاکم بر میکده را احساس کرد. به‌سوی پنجره خیز برداشت.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۵۰)

مترجم، به‌جای اینکه بگوید گربه به‌طرف لبهٔ پنجره خیز برداشت، گفته است «به‌سوی پنجره خیز برداشت». حذف لبه (الحافة) بی‌دلیل صورت گرفته است. اگر نویسنده آن را آورده پس باید در ترجمه نیز بیاید.

متن مبدأ: «إِنْ يُقَدِّمْ أَحَدُكُمْ عَلَى غَدْرٍ، فَسَأُعَاقِبُكُمْ جَمِيعًا بِلا رَحْمَةٍ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۵)

متن مقصد: «اگر کسی از شما به حماقتی د ست بزند، همه را - بدون گذ شت - مجازات می‌کنم.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۵۰)

«الإقدام علی الغدر» به معنای کلک زدن و فریب دادن است اما نویسنده «دست به حماقت زدن» ترجمه کرده، که خطای تخریب عبارات است؛ در حالی که کلک زدن واژه‌ای کمتر ادبی و واقع‌گرا است. این نشان می‌دهد که اصرار مترجم بر ترجمهٔ ادبی او را به ترجمهٔ اشتباه می‌کشاند. در وهلهٔ بعد نیز دچار خطای تخریب عبارات شده است؛ زیرا «ولکن دون أن تند عنهم حرکة ما» «حرکتی نمی‌کردند» ترجمه شده است، درحالی‌که معادل بهتر و مناسب‌تر آن چنین است: بدون اینکه حرکتی از آن‌ها سر بزند.

۳-۴. منطقی‌سازی یا عقلایی‌سازی[۹]

عقلایی‌سازی به فرایند ایجاد تغییر در ساختار نحوی و نشانه‌گذاری متن مبدأ اشاره دارد. در این گرایش، مترجم با الگوپذیری از نظم گفتمانی زبان مقصد جملات و زنجیره‌های کلامی را بازآرایی، مرتب‌سازی و منطقی می‌نماید. برمن معتقد است متون نثری مانند رمان، رساله و امثال آن، به‌علت بهره‌مندی از ویژگی‌هایی چون تکرار، فراوانی جملات موصولی و معترضه، جملات بلند و یا فاقد فعل، اغلب ساختاری شاخه‌ای و پیچیده دارند و مترجم، از طریق عقلایی‌سازی، این ساختار را به شکلی خطی و منظم تبدیل می‌کند. برای مثال، در این فرایند ممکن است برای جملاتی که فعل ندارند فعل اضافه شود، جملات بلند به بخش‌های کوتاه‌تر تقسیم شوند، یا جملات معترضه جابه‌جا، حذف یا افزوده شوند. برمن این فرایند را نوعی تحریف در متن اصلی تلقی کرده است و آن را نادرست می‌داند (مهدی‌پور، ۱۳۸۹ش، ص ۳).

این بخش از داستان میکدهٔ گربهٔ سیاه مصداق خطای منطقی‌سازی و شفاف‌سازی است.

متن مبدأ: «قَالَ الْكَهْلُ بِعَجَبٍ: أُؤَكِّدُ لَكَ أَنَّنَا لَمْ نَسْمَعْ شَيْئًا.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۴)

متن مقصد: «ریش‌سفید باتعجب گفت: باورکنید ما چیزی نشنیدیم.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۹)

«أؤکد» به معنای تأکید می‌کنم است اما مترجم آن را «باور کنید» ترجمه کرده است. فعل خبری را نیز به‌صورت امری درآورده است. این مصداق منطقی‌سازی است و مترجم برای این منظور از منطقی‌سازی به شفاف‌سازی رسیده است.

متن مبدأ: «اُقْطَعْ لِسَانَكَ وَانْتَظِرْ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۵)

متن مقصد: «خفه شو و منتظر بمان!». (مرعشی‌پور،۱۳۹۱ش، ص ۵۰)

«اقطع لسانک» به معنای زبانت را ببر یا دهانت را ببند است، اما مترجم «خفه شو» ترجمه کرده است. در اینجا نیز مترجم کوشیده است واژهٔ عامیانه‌تری برای عبارت «اقطع لسانک» انتخاب کند؛ درحالی‌که بهتر بود وارد فضای عامیانه نمی‌شد.

۳-۵. شفاف‌سازی[۱۰]

گرایش شفاف‌سازی در پیوند با فرایند منطقی‌سازی شکل می‌گیرد، اما تفاوتی بنیادین بین این دو وجود دارد. منطقی‌سازی عمدتاً در سطح نحوی و ساختاری متن عمل می‌کند، درحالی‌که شفاف‌سازی به لایهٔ معنایی و محتوایی جملات مربوط می‌شود. در این گرایش، مترجم با افزودن واژه یا عبارت به متن به روشنگری و توضیح می‌پردازد و ابهاماتی را که در متن مبدأ به‌صورت عامدانه یا ضمنی باقی مانده‌اند برطرف می‌سازد (نیازی و قاسمی‌اصل، ۱۳۹۷ش، ص۴۲).

در ترجمهٔ مرعشی‌پور، در مواردی می‌توان کاربرد شفاف‌سازی را مشاهده کرد که به تحریف متن و خارج ساختن کلام از زیبایی و نکات بلاغی آن منجر شده است، مانند این نمونه:

متن مبدأ: «وَتُطِلُّ عَلَى حَارَةٍ خَلْفِيَّةٍ بِنَافِذَةٍ وَحِيدَةٍ مِنْ خِلَالِ قَضْبَانٍ حَدِيدِيَّةٍ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۰)

متن مقصد: «تک‌پنجره‌ای با میله‌های آهنی میکده را به فضای بیرون پیوند می‌دهد.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۵)

در اینجا، مترجم گویی برای خود لازم دانسته است برای خواننده توضیح دهد که منظور از محلهٔ پشتی چیست و در توضیح و شفاف‌سازی آن از عبارت «فضای بیرونی» استفاده کرده است؛ درحالی‌که در «محلهٔ پشتی» ابهامی وجود ندارد که نویسنده بخواهد آن را شفاف کند.

متن مبدأ: «راحوا يَتَبَادَلُونَ النَّظَرَاتِ بِلَا أَمَلٍ، كُلَّمَا لَمَحُوا شَبَحًا مَا وَرَاءَ الْقَضْبَانِ هَفَتْ أَنْفُسُهُمْ إِلَيْهِ وَلَكِنْ دُونَ أَنْ تَنْدَّ عَنْهُمْ حَرَكَةٌ مَا.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۶)

متن مقصد: «جمع نومیدانه نگاه‌هایشان را به هم دوختند و هر از چند گاهی که شبح رهگذری را در پشت نرده‌های پنجره می‌دیدند، به او دل می‌سپردند ولی حرکتی نمی‌کردند.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۵۲)

در متن مبدأ، «شبح» به‌تنهایی ذکر شده، اما مترجم برای آن صفت رهگذر را در نظر گرفته است تا از این طریق بتواند مانع به وجود آمدن هر نوع ابهامی در ذهن خواننده شود؛ درحالی‌که ممکن است نویسنده قصد ابهام‌آفرینی داشته باشد، زیرا ابهام‌آفرینی با فضای چنین داستانی تناسب دارد. بنابراین، چرا مترجم باید مقصود نویسنده را به هیچ بگیرد و خود، فارغ از فضای اصلی، فضای جدیدی بیافریند.

۳-۶. اطناب[11]

هر ترجمه ناخودآگاه تمایل دارد طولانی‌تر از متن اصلی شود و این گرایش پیامد طبیعی دو الگوی پیشین یعنی منطقی‌سازی و شفاف‌سازی است؛ چراکه هر دوی آن‌ها ایجاب می‌کنند آنچه در متن اصلی به‌صورت فشرده یا مبهم آمده به تفصیل و وضوح بیان شود. بااین‌حال، چنین اطنابی ممکن است چیزی به مقصود متن اصلی نیفزاید. منظور این است که این افزوده‌ها در ترجمه بر غنای مفهومی متن نمی‌افزایند و تنها حجم ظاهری آن را افزایش می‌دهند، بی‌آنکه بار معنایی یا دلالت‌های گفتمانی آن را عمق بخشند (برمن، ۲۰۱۰م، ص ۷۹).

اطناب، در اصطلاح بلاغی، ادای مقصود با عباراتی بیش از حد معمول است (تفتازانی، ۱۳۷۶ش، ص ۱۶۹). از این تعریف روشن می‌شود که مفهوم اطناب در نظریهٔ آنتوان برمن با «حشو» یا «تطویل» در بلاغت سنتی هم‌پوشانی دارد.

متن مبدأ: «لَا بَأْسَ مِنْ أَنْ نَنْسَى سَاعَةً مِنَ الزَّمَانِ كَثْرَةَ الْعِيَالِ وَقِلَّةَ الْمَالِ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۱)

من مقصـــد: «بـد نیســـت دمی عیـال و بچـه‌هـای قـد و نیم‌قـد و بی‌پولی را فراموش کنیم.» (مرعشـی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۶)

مترجم، در ترجمهٔ تک‌واژهٔ العیال که به معنای خانواده اســت گفته: عیال و بچه‌های قد و نیم‌قد؛ این در حالی اسـت که این واژه در بردارندهٔ همسـر و فرزندان اسـت و لازک نبود مترجم چندین واژه را به دنبال هم ردیف کند تا یک واژه را توضیح دهد.

متن مبدأ: «وَأَنْ نَتَنَعَّمَ بِمُلَاطَفَةِ الْقِطِّ الْأَسْوَدِ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۱)

من مقصد: «از انس و ملاطفت گربهٔ سیاه لذت ببریم.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۶)

«ملاطفة» در اینجا به معنای نوازش کردن اســت. اما مترجم آن را انس و ملاطفت معنا کرده اســت. حتی اگر معادل‌های مترجم را بپذیریم، واژهٔ «انس» اضافی است و آوردنش معنایی اضافی بر ترجمه حمل می‌کند.

متن مبدأ: «فِي سَاعَاتِ اللِّقَاءِ تَصْفُو نُفُوسُهُمْ.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۱)

متن مقصد: «ساعت‌هایی که دور هم‌اند، دل‌هایشان صفا و صیقل می‌یابد.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۶)

در ترجمهٔ «تصفو نفو سهم»، مترجم کافی بود بگوید دل‌ها شان صفا می‌یابد. صفا یافتن، اگرچه می‌تواند همراه صیقل یافتن بیاید، اما بار معنایی آن با صیقل یافتن متفاوت ا ست؛ زیرا صفا یافتن فضایی نرم و مهربانانه را به ذهن متبادر می‌کند اما صیقل دادن همراه با نوعی خشونت است و این دو با هم تناسب چندانی ندارند.

متن مبدأ: «وملابسه متوافقة تماما مع قتامته.» (محفوظ، ۲۰۰۶م، ص ۱۳۲)

متن مقصد: «جامه‌اش با رنگ چهرهٔ سوخته‌اش هماهنگی داشت.» (مرعشی‌پور، ۱۳۹۱ش، ص ۴۶)

«قتامة» به معنای تیرگی اسـت اما مترجم گویی به‌علت شـفاف‌سـازی با واژه‌هایی بیشـتر از زبان مبدأ آن را در ترجمه توضیح داده است؛ درحالی‌که تیرگی به اندازهٔ کافی گویا هست که نیازی به توضیح و روشنگری نباشد.

۳-۷. آراسته‌سازی یا تفاخر[۱۲]

به باور برمن، این گرایش از حس زیبایی‌شـناختی افرادی سـرچشـمه می‌گیرد که معتقدند هر گفتمانی باید زیبا باشـد. برمن تفاخرگرایی را در شعر به معنای شاعرانه‌سازی و در نثر به معنای بلیغ‌سازی می‌داند و آن را تولید جملات فاخر با اسـتفاده از متن اصـلی به عنوان مادهٔ خام تعریف می‌کند. از دیدگاه او چنین مترجمانی سـبک و فرم متن اصـلی را برمی‌شـکنند و بدون توجه به ماهیت و ویژگی‌های متن مبدأ، صـرفاً با هدف خواناتر، برجسـته‌تر یا فاخرتر کردن متن مقصد، دست به بازنویسی و تمرین سبکی بر اساس متن اصلی می‌زنند (مهدی‌پور، ۱۳۸۹ش، ص ۴).

با بررسی داستان میکدهٔ گربهٔ سیاه دریافتیم که هیچ نمونه‌ای از آراسته‌سازی در سبک ترجمهٔ مرعشی‌پور وجود

ندارد. این به این معنا است که مرعشی‌پور، پیش از ترجمهٔ اثر، با خود فکر کرده که این داستان ترجمهٔ ادبی نمی‌طلبد؛ به همین خاطر، از هر نوع آراسته‌سازی در ترجمه پرهیز کرده است.

دستاوردها

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که ترجمهٔ مرعشی‌پور از رمان النوم به‌طور چشمگیری تحت تأثیر گرایش‌های ناموزون‌ساز نظریهٔ آنتوان برمن قرار دارد. تحلیل ده داستان بر اساس هفت مؤلفهٔ این نظریه حاکی از آن است که تضعیف کیفی و تخریب ساختارهای بیانی پربسامدترین انحرافات هستند که عمدتاً ناشی از نبود پایبندی کافی به سبک و ویژگی‌های نحوی زبان عربی است. این امر به کاهش بار ادبی، آسیب به ریزش متن اصلی و درنهایت، کاهش سطح وفاداری کلی ترجمه منجر شده است. در مقابل، گرایش‌هایی مانند منطقی‌سازی و آراسته و فاخرسازی کمترین حضور را داشته‌اند، که نشان می‌دهد مترجم عمدتاً قصد ساده‌سازی نداشته است. بااین‌حال، مجموع این گرایش‌ها باعث شده است ترجمه در بسیاری از موارد «دیگری» فرهنگی و سبکی متن محفوظ را به نفع همگونی با انتظارات مخاطب فارسی‌زبان تعدیل کند و از غنای اثر اصلی بکاهد. بنابراین، کاربست چارچوب برمن به‌طور عینی اثبات کرد که رویکرد غیرآکادمیک و مقصدگرای مرعشی‌پور، اگرچه ممکن است خوانش را تسهیل کند، اما به بهای فاصله گرفتن از دقت، اصالت و امانت‌داری نسبت به متن مبدأ تمام شده است.

پی‌نوشت

1. Antoine Berma
2. Walter
3. Benjamin
4. Henry Meschnik
5. Saint Joseph
6. Deterioration of text quality
7. Slightly weaken the text
8. Destruction of phrases and idioms
9. Rationalization or rationalization
10. Transparency
11. verbiage
12. Adornment or boasting

کتاب‌نامه

احمدی، محمدرحیم (۱۳۹۲ش). آنتوان برمن و نظریهٔ گرایش‌های ریخت‌شـکنانه؛ معرفی و بررسـی قابلیت کاربرد آن در نقد ترجمه. نقد زبان و ادبیات خارجی، ٦(١)، ١-١٩. https://clls.sbu.ac.ir/article_99618.html

احمدی، محمدنبی و چله‌نیا، فرزانه (١٤٠٢ش). واکاوی ترجمهٔ حمیدرضا مهاجرانی از رمان «برید اللّیل» بر اساس نظریّهٔ آنتوان برمن. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ١٣(٢٨)، ٩-٣٤.
https://doi.org/10.22054/rctall.2021.58964.1540

افضلی، علی و یوسفی، عطیه (١٣٩٥ش). نقد و بررسی ترجمهٔ عربی گلستان سعدی بر اساس نظریهٔ آنتوان برمن (مطالعهٔ موردی کتاب الجُلستان الفارسی اثر جبرائیل المخلّع). پژوهش‌های ترجمه، ٦(١٤)، ٦١-٨٤.
https://doi.org/10.22054/rctall.2016.5029

پودق‌نژاد، حامد و ملایی پاشایی، سیف‌الله (١٤٠٤ش). ارزیابی ترجمه رازانی از رمان «اللصّ و الکلاب» نجیب محفوظ بر پایه گرایش‌های ریخت شکنانه آنتوان برمن، با تمرکز بر منطقی سازی، شفاف سازی و تضعیف کیفی. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ١٥(٣٣)، ٢١٣-٢٣٦. https://doi.org/10.22054/rctall.2026.89600.1821

التفتازانی، سعید الدین (١٣٧٦ش). مختصر المعانی. چاپ سوم، قم: دار الفکر.

فارسیان، محمدرضا و اسماعیلی، نسرین (١٣٩٦ش). بررسی آخرین ترجمه رمان بیگانه بر اساس سیستم تحریفِ متن آنتوان برمن. نقد زبان و ادبیات خارجی، ١٤(١٨)، ١٥١-١٦٩.https://clls.sbu.ac.ir/article_99958.html?lang=fa

فرزاد، عبدالحسین (١٣٧٤ش). المنهج في تاريخ الادب العربي (تاریخ ادبیات عرب). چ چهارم، تهران: انتشارات سخن.

منصور، قزل، حیدریان شهری، احمدرضا و صدیقی، بهار (١٤٠٣ش). ارزیابی ترجمهٔ رمان وحدها شجرة الرمان با تکیه بر نظریهٔ گرایش‌های ناموزون‌کننده از آنتوان برمن. پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ١٤(٣١)، ٢٩٧ - ٣٣٢. https://doi.org/10.22054/rctall.2025.82938.1763

محفوظ، نجیب (١٣٩١ش). خواب. محمدرضا مرعشی‌پور (مرجم). تهران: نیلوفر.

محفوظ، نجیب (٢٠٠٦م). خمّارة القط الأسود. القاهرة: دار الشروق.

مرتضایی، سیده کلثوم، نورایی، الیاس و زینی وند، تورج (١٣٩٨ش). جامعه‌شناختی ادبی دو داستان کوتاه «چتر» غلامحسین ساعدی و «النوم» نجیب محفوظ. کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی، ٩(٢) ، ٧٥-٩٢. https://doi.org/10.22126/jccl.2019.1142

مسبوق، سیدمهدی و گلزار خجسته، ابوذر (١٣٩٦ش). واکاوی ترجمهٔ پورعبادی از حکمت های رضوی بر اساس سیستم تحریف متن آنتوان برمن. فرهنگ رضوی، ١٩(٥)، ١٠٥-١٢٢.

مهدی‌پور، فاطمه (١٣٨٩). نظری بر روند پیدایش نظریه‌های ترجمه و بررسی سیستم تحریف متن از نظر آنتوان برمن. کتاب ماه ادبیات، ٤١، ٥٧ - ٦٣.

ناظمیان، رضـا، ملکی، نصـیر و خورشـا، صـادق (۱۴۰۲ش). بررسـی و نقد پذیرش «دیگری» در ترجمهٔ ماجدة العنانی از «نون والقلم» بر مبنای مؤلفهٔ منطقی‌سـازی در نظریهٔ آنتوان برمن. پژوهش های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، ۱۳(۲۸)، ۲۹۷- ۳۲۵. https://doi.org/10.22054/rctall.2023.75166.1685

نفر، ریحانه و ساسانی، فرناز (۱۴۰۳ش)، «واکاوی ترجمهٔ رمان سقوط بر پایهٔ سیستم تحریف متن آنتوان برمن»، هنر و ادبیات تطبیقی، ۲(۱)، ۱۰۰-۸۱. https://www.ialcsa.ir/article_201718.html

نیازی، شهریار و قاسمی اصل، زینب (۱۳۹۷). الگوهای ارزیابی ترجمه. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

Afzali, A., & Yousefi, A. (2016). The Study of Arabic Translation of Saadi's Golestan Based On Antoine Berman's Theory; A Case Study of Jolestan of Jibraeil Al- Mokhalla. *Translation Researches in the Arabic Language And Literature*, *6*(14), 84-61. https://doi.org/10.22054/rctall.2016.5029 [In Persian]

Ahmadi, M. R. (2013). Antoine Berman and the Theory of Deforming Tendencies: An Introduction and an Examination of Its Applicability to Translation Criticism. *Critical Language and Literary Studies*, *6*(1), 1-19. https://clls.sbu.ac.ir/article_99618.html?lang=en [In Persian]

Ahmadi, M., & Chelehnia, F. (2023). Analyzing Hamidreza Mohajerani's Translation of the Novel "Barid Al-Layl" Based on the Theory of "Antoine Berman". *Translation Researches in the Arabic Language And Literature*, *13*(28), 9-34. https://doi.org/10.22054/rctall.2021.58964.1540 [In Persian]

Al-Taftazani, Saeed al-Din (1997). *Mukhtaṣar al-maʿānī* (3rd ed.). Qom: Dar al-Fik. [In Arabic]

Berman, A. (1999). *Translation and Words, or a Guest House in the Far Away,* Paris: Sevelle Publishing.

Farsian, M. R., & Esmaeili, N. (2017). Scrutinizing the latest translation of the novel “Alien” according to the text distortion system of Antoine Berman. *Critical Language and Literary Studies*, *14*(18), 151-169. https://clls.sbu.ac.ir/article_99958.html [In Persian]

Farzad, Abdul-Hossein (1995). *Al-Manhaj fi Tarikh al-Adab al-Arabi*. 4th edition, Tehra: Sokhan . [In Arabic]

Mahfouz, Najib (2006). *The Black Cat's Tavern*. Cairo: Dar Al-Shorouk .[In Arabic]

Mahfouz, Najib (2012). *Sleep*. M .R .Marashipour (Trans.). Tehran: Niloufar. [In Arabic]

Mansour,G, Sedighi, B., & Heidaryan Shahri, A. (2024). The Evaluation of the Translation of the Novel Wahadha Shagarat al-Romaan Based on the Theory of Unbalancing Tendencies by

Antoine Berman. *Translation Researches in the Arabic Language And Literature*, *14*(31), 297-332. https://doi.org/10.22054/rctall.2025.82938.1763 [In Persian]

Masbough, S. M., & Golzar Khojasteh, A. (2017). Analysis of Pour-Abadi's Translation of Razavi Wisdoms Based on Antoine Berman's Text Distortion System. *Journal of Razavi Culture*, *5*(19), 105-122 .[In Persian]

Mehdipour, F. (2010) Mehdipour, F. (2010). A review of the emergence of translation theories and an examination of Antoine Berman's system of textual deformation. *Ketab-e Mah-e Adabiyat*, 41, 57–63. [In Persian]

Mortezai, S. K., Nourai, E., & Zeinivand, T. (2019). Literary sociology of Two Short Stories: Gholam Hossein Saedi's "Umbrella" and Najib Mahfouz's "Alnum. *Research in Comparative Literature*, *9*(2), 75-97. https://doi.org/ 10.22126/jccl.2019.1142 [In Persian]

Nazemian, R, Maleki, N., & Khorsha, S. (2023). Investigating and Criticizing the Acceptance of "Other" in Majedeh Al-Anani's Translation of "Nūn wa al-Qalam" based on the Rationalization Component in Antoine Berman's Theory. *Translation Researches in the Arabic Language And Literature*, *13*(28), 297-325. https://doi.org/10.22054/rctall.2023.75166.1685 [In Persian]

Nafar, R., & Sassani, F. (2024). Analysis of the Translation of the Novel The Fall Based on the Text Distortion System of Antoine Berman. *Comparative Art and Literature*, *2*(1), 81-100. https://www.ialcsa.ir/article_201718.html?lang=en [In Persian]

Niazi, S., & Ghasemi-Asl, Z. (2018) *Models for evaluating translation* .Tehran: Tehran University Press. [In Persian]

Poodagh-nejad, H., & Mollaye Pashaye, S. (2025). An Evaluation of Bahman Razani's Translation of Naguib Mahfouz's Novel The Thief and the Dogs Based on Berman's Deforming Tendencies, with a Focus on Rationalization, Clarification, and Qualitative Impoverishment. *Translation Researches in the Arabic Language And Literature*, *15*(33), 213-236. https://doi.org/10.22054/rctall.2026.89600.1821 [In Persian]